

”Överallt poesi” tre fortbildande föreläsningar våren 2021 för bibliotekspersonal och litteraturförmedlare.

av Magnus William-Olsson

Föreläsning 1. Bokpoesi

Välkomna till ”Aulan” i Stockholms Stadsbibliotek! Jag heter Magnus William-Olsson. Och är poet och redaktör för poesikritiksajten Örnen och Kråkan, som jag hoppas att ni alla får i er inbox varje onsdag morgon kl. 07.00

Det här är den första av tre fortbildande föreläsningar om poesi som Örnen och Kråkan producerar tillsammans med Poesibazaren vid Stockholms Stadsbibliotek och Regionbiblioteket i Stockholm.

Föreläsningarna pågår i 30 minuter och under det att jag talar och efteråt förstås kan alla som vill diskutera det sagda i facebookgruppen ”Poesi på bibliotek”.

Örnen och Kråkan sammanfattar varje år poesiåret som gått i en kritisk kalender med essäer, översiktsartiklar och register.

skaffa genom
ornenochkrakan.se
eller nätbokhandeln

POESIÅRET 2020
LITTERATURKRITISK KALENDER

ÖRNEN OCH KRÅKAN
www.ornenochkrakan.se

Regionbibliotek
Stockholm

BIBLIOTEKETS
poesi
BOKBAZAR

avsedd för alla som på ett eller annat sätt arbetar med poesi. Det är den här kalendern, POESIÅRET 2020, som ligger till grund för de tre föreläsningarna. Och i den kan ni lära er mycket mer förstås, än vad jag hinner säga här idag.

För länge sedan höll vi dikterna i minnet. Sedan hade vi framförallt dikterna i böcker. Nuförtiden möter vi poesi överallt eftersom vi är ständigt uppkopplade mot internet. Och på internet finns oändliga mängder av dikter. Om detta ska jag tala mer i nästa föreläsning. Idag ska jag koncentrera mig på "bokpoesi", för även om sociala medier och olika communities online översvämmas av dikter, så är det fortfarande bokpoesi som utgör korrektivet och grunden i poesiverige. Det är med utgångspunkt i böcker den kritiska diskussionen sker och det är i böckerna kritiker, litteraturvetare och andra undersöker poetiker och skriver litteraturhistoria.

Men oberörda av internet och av det digitala är inte heller böckerna. När jag blev poet och debuterade för nu snart fyrtio år sedan, då var att ge ut en bok något upphöjt och närmast ouppnåeligt. Poeterna, Oh! - det var en exklusiv skara. För bara den kunde kalla sig poet som hade "valts ut" hade "antagits" och blivit publicerad, och helst förstås i bokform på ett bra förlag. Och det var inte lätt direkt att bli en utvald. Stränga lektörer och redaktörer vaktade porten och ve den som prydde sig med lånta fjädrar! Nej. Om man hade modet att presentera sig som poet när jag var ung på 1980-talet då spände folk blicken i en och frågade med ett spefullt leende på läpparna – Jaha, och har du *publicerat* något då?

Idag har de där hierarkierna i stort sätt fallit. Alla kan ju publicera sig och få en publik. Det är bara att skriva in dikten på Instagram eller Facebook, och vänta på respons. Massor av människor gör också just det. Och att kalla sig poet är inte längre ett socialt vågspel. Lyckligtvis.

Här om veckan stoppade mig en granne på gården som berättade att han följde Örnen och Kråkan varje vecka. Vad roligt, sa jag. Ja, jag är själv poet, sa han. Jaha. Vad kul – vad skriv du? Och det visade sig att han, alltsedan pensionen, ägnade många timmar varje dag åt att skriva dikter, som han publicerade på nätforumet **poeter.se**. Och nu hade han tryckt sin första bok. För detta hade han anlitat ett så kallat hybridförlag, dvs han hade betalat rätt mycket pengar för att få den här boken tryckt, jag tror det var i 300 exemplar. Lådorna stod hemma i vardagsrummet. Han var mycket nöjd och stolt över boken förstås – men, nu då? Hur skulle han gå tillväga för att vinna läsare för sitt alster? Den var nog, misstänker jag, lite därför han tog kontakt med mig där på gården – Kunde kanske Örnen och Kråkan vara honom behjälplig?

Jag kände förstås igen förhoppningen. Varenda dag får Örnen och Kråkan mail från poeter i samma belägenhet. Självutgivare, som grannen. Men också från förlagsutgivna poeter. Ja, nästan alla poeter har nämligen samma problem. Det spelar egentligen inte någon avgörande roll om man ger ut sin bok för egna pengar eller om den har antagits och publicerats av stort förlag – att distribuera, att få folka vilja läsa och – ännu svårare – att vilja köpa diktsamlingar är hart när omöjligt för alla nuförtiden.

Lite underligt då att så många vill betala de där 30, 40, 50 000, ibland mer, för att ge ut böcker fastän man har en mycket större och mer öppet intresserad publik på nätet. Är det för att boken fortfarande har kvar lite glans och aura från den där tiden då jag var ung? Kanske lite, men jag tror inte att det är det viktiga svaret. Jag tror att det är en sorts uppmärksamhet, en sorts koncentration man vill åt. Som man av egen erfarenhet vet är svårt att vinna online, men som man tänker sig att boken fortfarande kan erbjuda.

Vi lever i en tid när djup uppmärksamhet är ohyggligt svår vunnen. Vi kommunicerar ju i gengäld enormt mycket. Som ständigt uppkopplade fyller vi vår tid med att läsa och lyssna och titta på musik och böcker och poddar och foton och TV-serier, vi står i förbindelse, vi responderar, stora delar av vår vakna tid svarar vi ann, ansvarar vi för information som riktas till oss. Vi fördelar helt enkelt vår begränsade uppmärksamhet så gott vi förmår. Men vi har alltid för lite av den. Alldeles intill oss, skrämmande tillgängligt, oftast i mobilen finns det ständigt sådant vi egentligen skulle vilja ta del av, men måste välja bort. Sånt det vore djupt meningsfullt att ägna sig åt. Vi lever i ständig brist på uppmärksamhet. Hela livet präglas av detta.

Det är en besvärlig omständighet för konsten i allmänhet, men poesin i synnerhet. För poesi är *uppmärksamhetens konst*. Poesi är inte en sorts text. Poesi blir till som poesi först när läsaren riktar sin uppmärksamhet mot den. Och den nöjer sig vanligen inte med en kort och kärnfull koncentration. Nej, dikterna vill ha mer. De växer och blir större och mer komplicerade och mer givande ju mer av vårt eget vi lägger ned i dem, när vi mobiliserar våra erfarenheter och minnen, vårt känsloliv, vårt tänkande – ju mer vi lägger in i uppmärksammandet, desto mer poesi bli poesin. Vissa dikter kan man ägna sig åt hela livet utan att de slutar växa. Böner, till exempel, det är ju ett slags dikter, de läser man kanske dagligen, och varje ny dag står de på nytt fram som olästa.

Med rätt eller orätt, tror jag att min granne och alla vi andra som ägnar mycket tid varje dag åt att skriva dikter i syfte att publicera dem i böcker, som de facto, nästan inga vill läsa och ännu färre köpa. Jag tror att det vi hoppas på är just den där orimliga uppmärksamheten som ännu är knuten till boken. Jag menar den djupa uppmärksamheten, den som redan den stora statsmannen Solon på femhundratalet före vår tideräkning ägnade Sapphos poesi. Eller den Thomas av Aquino, medeltidsteologen, hade ägnat böckerna i sitt för tiden enastående bibliotek som rymde flera hundra böcker. Och som gjorde att han kunde dem alla – utantill.

Men hur ser då bokpoesilandskapet just nu ut i Sverige? I POESIÅRET 2020 kan ni läsa allt om detta i detalj. Här och nu måste jag ta till orättvisa förenklingar. Men låt mig ändå försöka ge en bild.

De ges ut ungefär 400 poesiböcker varje år i Sverige. En hel del av dem är skrivna på andra språk än svenska, andra publiceras utan tanke på att nå utanför den privata kretsen. Men minst de där 150 som vi skriver om i POESIÅRET är poesi med höga ambitioner.

Om jag zoomar ut riktigt långt – så tecknar sig ett landskap där den största arealen utgörs av vad man kanske skulle kunna kalla ordinär modernistisk poesi på fri vers oftast med ett tydligt subjekt, ett jag, som tänker över och talar om sitt liv och sina erfarenheter.

Som läsare träder man i bästa fall in i ett samtal som sätter ord på ens tankar, känslor, erfarenheter, kanske i synnerhet sådana man inte trodde eller viste att man hade. Och eftersom ingenting i en dikt är obetydligt, allt man riktar uppmärksamheten emot blir tvärt om just betydelsefullt, så kan det bli överraskande djupa och komplexa samtal också när dikterna talar om allmänna vardagligheter. Jag ska ta upp två dikter som exempel

**Jag vill minnas ljudet
av klockan som ringde
när dörren öppnades
och jag klev in i dig
som i ett ungerskt konditori**

JAG ÄR ETT BATTERI

**Ett batteri innehåller lagrad energi
och jag är ett batteri.
Det gäller bara att hitta de livsbetingelser
som frigör energin
och gör den kontrollerbar.**

Den första dikter står i Anamaria Todorovs samling *Än finns det gott om natt* (Aska, 2020) och den andra kommer ur Peter Björkmans bok *Brevlådorna i Enhammar – en självgeografi* (Björkmans förlag, 2020)

Jag vill minnas ljudet
av klockan som ringde
när dörren öppnades
och jag klev in i dig

som i ett ungerskt konditori

JAG ÄR ETT BATTERI

Ett batteri innehåller lagrad energi
och jag är ett batteri.
Det gäller bara att hitta de livsbetingelser
som frigör energin
och gör den kontrollerbar.

[Lite fritt prat kring dikterna]

Om jag får generalisera grovt och kalla det här för en typ av poesi, så är det den vanligaste typen bland de böcker som ges ut. Men det är långtifrån den poesi som får mest uppmärksamhet av kritiker och den blir därför alldeles för lite diskuterad.

Jag ska sluta med att tala om vilken slags poesi kritikerna tycker det är viktigt att tala om. Men först vill jag säga något om den översatta poesin.

Det kommer förvånansvärt många utländska poeter i översättning. Numera nästan alltid på mindre förlag. Men denna verksamhet är oerhört betydelsefull, inte bara för oss poesiintresserade utan för själva språket, för svenskan. Poesiöversättning ska ses som grundforskning. Ingenstans utvecklas den litterära svenskan mer än i och genom poesiöversättans arbete. Att översätta poesi är nämligen att ställa det egna språkets fulla sensibilitet, också allt det som vårt språk ännu inte vet att kan vara, till förfogande för det främmande.

Förra året gick ju nobelpriset till en poet. Men Louise Glück var långt ifrån den enda utländska poeten som publicerades på svenska. Olika slags poesi, från många olika språk. Ta till exempel den avantgardistiska jiddischpoeten *Deborah Fogel*, mördad av nazister 1942. Eller den franska undergroundikonen Danielle Collobert. Eller den krångliga kinesiska dissidenten och modernisten Yang Lian. Eller italienska Antonella Anedda, en av Europas viktiga samtidspoeter. Men jag skulle vilja stanna vid en annorlunda slags bok, Bengt Erikssons översättning av Sapfo. Eller det är inte översättning egentligen, och jag tror inte ens Bengt Eriksson kan grekiska, men han har ändå som han skriver kunnat "tolka och kurerat" en volym med nästan alla Sappos fragment i egen språkdräkt under titeln *Sapfo på nytt*.

För mig är boken särskilt fascinerande eftersom jag själv har ägnat en stor del av mitt liv åt hennes poesi, ända sedan tonåren i slutet av 1970-talet. Det Bengt Eriksson visar med den här boken är hur de där hierarkierna jag talade om i början av den här föreläsningen har raserats. När jag började översätta Sapfo så var det en mycket esoterisk verksamhet, hårt vaktad av stränga filologer. Grekiskan, det var minsann inget för amatörer och hela verksamheten hade air av hög och oåtkomlig lärdom kring sig. Nu är allt detta bortblåst. Onlinelexikon, öppna filologiska diskussionsgrupper, massor av artiklar och översättningsförsök till många språk är tillgängliga för alla en googling bort. Och vips kan vem som helst, som

lägger ned tiden och mödan och sin talang, göra och publicera en egen tolkning av "sin" Sapfo. Jag tycker att det är fantastiskt!

Men låt mig då till sist peka det som framhålls som den VIKTIGA poesin bland kritiker. Det är den poesi som tillåter kritikern att själv framstå i sin bästa dager, på höjden av sin förmåga, full av djupa tankar, kretsande kring darrande själsdjup, omprövande sitt liv och sina fördomar, förmögen att i dialog med dikten tänka djup och sant. Och – allra viktigast – som inspirerar kritikerna att själv formulera allt detta i en egen litterärt lödig form.

Skrattar ni!?

Varför det? Är det inte precis detta vi alla önskar oss av poesin? Att i dess sällskap få tänka djupt, att känna starkt, att kunna ompröva sina sanningar och att i dialog med andra inspireras att formulera sig?

Tack för idag. Nästa föreläsning ska handla om poesi på nätet och på scen. Logga in i Facebookgruppen "Poesi på bibliotek" – där är samtalet redan i full igång! Tack för idag!